

Kriminaalmenetluse seadustiku ja karistusregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (kriminaalmenetluse revisjoni II etapp)

- I. Probleem, sihtrühm ja eesmärk
- II. Hetkeolukord, uuringud ja analüüsid
- III. Probleemi võimalikud mitteregulatiivsed lahendused
- IV. Probleemi võimalikud regulatiivsed lahendused
- V. Regulatiivsete võimaluste mõjude eelanalüüs ja mõju olulisus
- VI. Kavandatav õiguslik regulatsioon ja selle väljatöötamise tegevuskava

I. Probleem, sihtrühm ja eesmärk

1. Probleemi kirjeldus ja selle tekke põhjus

Käesolev VTK tugineb kriminaalmenetlusõiguse revisjoni II etapi lähteülesandes püstitatud probleemidele ning lähteülesande põhjal koostatud analüüsidele. Revisjoni senises käigus on tuvastatud üheksa peamist probleemi, mille lahendamiseks on vaja kaaluda rahvusvahelise kriminaalmenetlusala se koostöö regulatsiooni muutmist.

Probleem 1 – Rahvusvahelise koostöö regulatsiooni struktuuri ebaselgus, mis võib põhjustada sätete ebaühtlast ning EL õigusele ja konventsioonide nõuetele mittevastavat kohaldamist

Rahvusvaheline koostöö kriminaalmenetluses on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 19. peatükis, mis on koostatud ning mida on korduvalt täiendatud EL õigusaktidest ning Euroopa Nõukogu (edaspidi EN) konventsioonidest tulenevalt. KrMS-i 19. peatükk on jagatud üld- ja erisäteteks, kuid praegune struktuur on korduvate täienduste tõttu mitmeti mõistetav ning problemaatiline on üldsätete suhestumine EL eriregulatsiooni, mis jaguneb omakorda üld- ja erisäteteks. KrMS-is ei ole eristatud EL õiguse alusel toimuvat koostööd rahvusvaheliste konventsioonide ja välislepingute alusel toimuvast koostööst. Tulenevalt EL õiguse alusel toimuva koostöö erisustest ei tohiks sellele kohalduda valdav osa KrMS 19.ptk üldsätetest. Hetkel kehtiv regulatsioon võib kaasa tuua selle, et EL õiguse alusel toimuva koostöö puhul kohalduksid piirangud, mis ei ole EL õiguse kohaselt lubatud. Samuti piiravad osad rahvusvahelise koostöö üldsätetest põhjendamatult rahvusvahelise koostöö võimalusi.

Probleem 2 – Välisriigi taotluse täitmise eest vastutavate asutuste regulatsioon on täitmiseks pädevate asutuste osas puudulik

KrMS-is on reguleeritud Eesti kohustused rahvusvahelises koostöös taotlema ja täitva riigina. Mitmed KrMS rahvusvahelise koostöö peatükis asuvad regulatsioonid aga sätestavad üksnes, et konkreetse funktsiooni täidab Eesti Vabariik või täitev riik, jättes samas täpsustamata, milline asutus Eestis vastavat ülesannet täitma peaks. Selline ebaselgus tekitab praktikas probleeme, kuna õigusabitaotluse saabumisel ei ole selge, kes Eestis taotluse menetlemise eest vastutab. Kuna see võib kaasa tuua olukorra, kus pädeva asutuse väljaselgitamiseks tegeleb taotlusega mitu erinevat asutust, põhjustab see liigset töökoormust, asjatut ajakulu ning asutuste vahelisi vaidlusi olukorras, kus selge ülesannete jaotus võiks olla seaduses sätestatud.

Probleem 3 – Takistused EL siseses kriminaalkoostöös

Euroopa Liidu kriminaalkoostöö instrumentide Eesti õigusesse ülevõtmise viis on kehtivas kriminaalmenetluse seadustikus erinev, reguleerides mõningatel juhtudel vastavaid menetlusi sarnase detailsusega kui ülevõetav EL õigusakt, kuid mõne koostöö instrumendi puhul on Eesti kriminaalmenetluse seadustikus olev regulatsioon puudulik ning menetluse mõistmiseks tuleb selle rakendajal tutvuda ka vastava EL õigusaktiga. Samuti on mitmete EL õigusakte ülevõtvad sätted (eelkõige seonduvalt Euroopa lähenemiskeelu, Euroopa vahistamismääruse, teises liikmesriigis tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste arvessevõtmise ja Euroopa uurimismäärusega) ebaselged või eksitavad, mis võib viia EL õiguse ebaõige kohaldamiseni. See võib omakorda kaasa tuua olukorra, kus

vastastikune koostöö on puudulik, mis kahjustab piiriülest kuritegudega võitlemist ning ei taga nõutaval määral kahtlustatavate, süüdistatavate ning kannatanute põhiõiguste kaitset.

Probleem 4 – Välisriikides mõistetud karistuste arvessevõtmise võimatus

Välisriigis mõistetud karistuste arvessevõtmine Eestis toimuvates kriminaalmenetlustes ning karistusandmete vahetamine teiste riikidega on Eesti õiguses puudulikult reguleeritud. EL õiguse kohaselt tuleks teistes liikmesriikides mõistetud karistusi arvestada sarnaselt Eestis mõistetud karistustele, kuid kehtiv õigus sellist võimalust ette ei näe. Samuti ei vasta karistusregistri seadus ning kriminaalmenetluse seadustik nõuetele, mis tulenevad direktiivist (EL) 2019/884 ja määrusest (EL) 2019/816, mille ülevõtmise aeg saabub 2022. aastal. Õigusakte on vaja täiendada viisil, mis võimaldaksid karistusregistrisse lisada kolmandate riikide kodanike sõrmejälgi ja fotosid ning välja töötada regulatsioon, kuidas karistusandmeid teiste EL liikmesriikidega ja ka kolmandate riikidega jagada. Täiendavalt tuleks KarRSis täpsustada ka karistusandmete vahetamine EL-väliste riikidega Euroopa Nõukogu kriminaalasjades vastastikuse abistamise konventsiooni alusel.

Probleem 5 – Takistused piiriüleste jälitustoimingute läbiviimisel

Välisriigi taotlusel Eestis jälitustoimingute tegemine ning jälitustoimingute tegemise taotlemine välisriigilt ei ole kriminaalmenetluse seadustikus selgelt reguleeritud. Probleemid avalduvad Euroopa uurimismääruse (edaspidi ka EIO) täitmise käigus, kui ei ole selge, millises ulatuses peab Eestis jälitusluba andes lähtuma Euroopa uurimismääruse regulatsioonist ning mil määral kohaldub Eesti vastav regulatsioon. Näiteks olukorras, kus jälitustoimingute tulemusel saadavad andmed edastatakse automaatselt välisriiki, ei ole Eesti ametiasutustel võimalik täita kõiki jälitustoimingutest teavitamise nõudeid. Samuti ei ole selgelt reguleeritud piiriülese jälgimisega seonduv ning see, millistel juhtudel ja millise tähtaja jooksul on vaja anda Eestis jälitusluba olukorras, kus välisriigi ametnikud sisenevad toimingute käigus Eesti territooriumile. Eeltoodu võib takistada piiriüleste jälitustoimingute tegemist ning isikute, kelle suhtes jälitustoiminguid tehti, õiguste kaitset.

Probleem 6 – Ebaselgused kriminaalmenetlusalases koostöös rahvusvaheliste organisatsioonide ja EL institutsioonidega

Käesolevas dokumendis juba märkimist leidnud KrMS 19. peatüki ebaselge ülesehitus ning regulatsiooni puudulikkus puudutab ka koostööd rahvusvaheliste organisatsioonide ning EL institutsioonidega nagu Eurojust, Europol, Interpol, Rahvusvaheline Kriminaalkohus (RKK). Nimetatud puuduste tõttu ei ole alati üheselt seaduse pinnalt võimalik aru saada, kes on pädev nimetatud asutustega koostööd tegema ning kuidas peaks koostöö praktikas toimima. Lisaks sellele esineb KrMS-s vastuolusid EL õigusega, samuti vajab KrMS kooskõlla viimist uute arengutega EL õiguses – Euroopa Prokuratuuri (EPPO) loomisega ning Eurojusti määruse vastuvõtmisega. Osaliselt puuduv ja ebapiisav regulatsioon takistab ja aeglustab koostööd nende asutustega.

Probleem 7 – Rahvusvahelise koostöö käigus kogutud tõendite lubatavuse küsimus

Revisjoni käigus on tõstatatud küsimus, kas kehtivas KrMS-s sätestatud välisriigis kogutud tõendite lubatavuse reeglid on piisavad või on vajalik nende täiendamine. Samuti on tõstatatud küsimus mitteformaalse suhtluse raames välisriikidest tõendite kogumise õiguspärasuse kohta – kas kehtiv regulatsioon seab takistusi mitteformaalse koostöö raames kogutud tõendite kasutamisele kriminaalmenetluses ning kas nimetatud valdkond vajab täiendavat regulatsiooni.

Probleem 8 – Kriminaalmenetluste ülevõtmise ja üleandmise regulatsiooni ebaselgus

Kriminaalmenetlusi on võimalik rahvusvaheliste konventsioonide alusel nii teise riiki üle anda kui ka üle võtta. Samas on Eestis kriminaalmenetluste üleandmise eeldused sätestatud nii kitsendavalt, et see võib takistada kriminaalmenetluse üleandmist isegi siis, kui vastuvõttev riik oleks sellega nõus. Kriminaalmenetluste üleandmise puhul on reguleerimata see, millisesse staatusesse jäävad üleantud kriminaalmenetlused Eestis, arvestades, et põhimõtteliselt on võimalik, et Eesti saab süüdistuse esitamise õiguse siiski tagasi.

Probleem 9 – Isikuandmete kaitstud andmevahetuses kriminaalasjades kolmandate riikidega

Pärast EL andmekaitsereeglite muutumist on vajalik üle vaadata kriminaalmenetluses toimuv andmevahetus kolmandate riikidega ja Interpoliga. EL andmekaitseraamistik ei keela andmevahetust Interpoliga, kuid eeldab selgete reeglite olemasolu. Arvestades Interpoli süsteemide ulatuslikku kasutamist Eesti kriminaalmenetluses tuleb kindlasti üle vaadata, kas õiguses on sätestatud piisavad reeglid ja tagatised selle kohta, kuidas isikuandmeid Interpolile edastatakse ning kuidas tehakse Interpoli päringuid.

2. Sihtrühm

Kriminaalmenetluse eripäraks on piiratud hulk sihtrühmi ning VTK-s käsitletavas valdkonnas on sellest sihtrühmast eelkõige puudutatud järgmised sihtrühmad:

- 1) Rahvusvahelisest õigusabitaotlusest puudutatud isikud (kahtlustatavad, tunnistajad ja kannatanud). Arvestades, et Eestile saadetakse aastas ligikaudu 600 õigusabitaotlust, on ligikaudu sarnane või suurem ka nendest puudutatud isikute arv.
- 2) Rahvusvahelise koostööga tegelevad prokurörid (abi taotleva prokurörina võib rahvusvahelise koostööga kokku puutuda iga prokurör, seega ligikaudu 170 prokuröri)
- 3) Rahvusvahelise koostööga tegelevad kohtunikud
- 4) Rahvusvahelise koostööga tegelevad advokaadid¹
- 5) Rahvusvahelise koostööga tegelevad menetlejad uurimisasutustes (PPA ja EMTA)
- 6) Justiitsministeeriumi rahvusvahelise koostöö talituse ametnikud (5 ametnikku, kellest 3 tegelevad kriminaalkoostööga).

Rahvusvahelise koostööga tegelevaks kohtuks on enamasti Harju Maakohus, aga teoreetiliselt võivad olla hõlmatud kõik kohtud, kuna osade instrumentide puhul on taotluse esitajaks menetlev kohus. Rahvusvahelise koostööga võivad teoreetiliselt kokku puutuda kõik advokaadid.

3. Eesmärk ja saavutatava olukorra kirjeldus

Väljatöötamiskavatsuses kirjeldatud probleeme ning nende lahendamiseks pakutavaid muudatusi on põhjalikumalt selgitatud VTK punktis 9. Eesmärk on muuta rahvusvaheline kriminaalmenetlusalaane koostöö õigusselgemaks, lihtsamaks, arusaadavamaks, kiiremaks ja vähem kulukaks ning seeläbi kasutada efektiivsemalt ära rahvusvahelise koostöö võimalusi riigisisese kriminaalmenetluse tõhustamiseks ning takistada tulemuslikumalt piiriülest kuritegevust.

II. Hetkeolukord, uuringud ja analüüsid

4. Kehtiv regulatsioon, seotud strateegiad ja arengukavad

Rahvusvahelist koostööd kriminaalasjades reguleerib kriminaalmenetluse seadustiku 19. peatükk, üksikud käesolevas VTKs käsitletud teemad on reguleeritud ka karistusseadustikus ning karistusregistri seaduses.

5. Tehtud uuringud

VTK tugineb eelkõige kriminaalmenetluse revisjoni II etapi esimeses faasis koostatud analüüsidel ning analüüside kohta koostatud retsensioonidel:

1. Pere, A. Kriminaalmenetlusalaane rahvusvaheline koostöö
2. Vaik, L. Rahvusvaheline koostöö Eurojusti, Europoli, Rahvusvahelise Kriminaalkohtu ja Euroopa Prokuratuuriga ning välisriigis kogutud tõendite lubatavus Eesti kriminaalmenetluses

¹ Seisuga 17.01.2020. a on Eesti Advokatuuri liikmeid kokku 1075, kellest 714 vandeadvokaadid, 358 vandeadvokaadi abid, 3 assotsieerunud liiget ning mitteaktiivseid liikmeid on 221.

3. Plekksepp, A. Retsensioon A. Pere analüüsi “Kriminaalmenetlusala rahvusvaheline koostöö” alateemadele: 1) „Kriminaalmenetlusala rahvusvahelise koostöö õigusliku raamistiku kaardistamine (Euroopa Liidu õigusaktid, konventsioonid, välislepingud)“; 2) „Kriminaalmenetlusala koostöö õiguslik analüüs, mh võrdlus teiste riikidega, Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika analüüs ning praktikas kerkinud probleemide kaardistamine ning lahenduste pakkumine“; 3) „Kriminaalmenetluse digitaliseerimisest tulenevate seadusemuudatuste kaardistamine rahvusvahelise koostöö vallas ning rahvusvahelise kriminaalmenetluse alase koostöö digitaliseerimise väljavaated ja põhimõtted“.
4. Antonova, J. Arvamus ja ettepanekud L. Vaigu ja A. Pere koostatud analüüside osas.

Analüüsid on kättesaadavad arvutivõrgus: <https://www.just.ee/et/oiguspoliitika/kodifitseerimine-ja-oigusloome-arendamine/tegevused/kriminaalmenetlusoiguse-revisjon>.

6. Kaasatud osapooled

VTK ja analüüside ettevalmistamisel on konsulteeritud nii oma menetlustes igapäevaselt rahvusvahelise koostööga kokkupuutuvate prokuröride kui ka rahvusvahelise koostöö eest vastutavate prokuröridega, töörühma koosolekul avaldasid oma seisukohti mh prokurörid, kohtunikud, Advokatuuri esindajad, samuti uurimisasutuste esindajad ning Justiitsministeeriumi rahvusvahelise koostöö talituse ametnikud.

III. Probleemi võimalikud mitteregulatiivsed lahendused

7. Kaalutud võimalikud mitteregulatiivsed lahendused

· Avalikkuse teavitamine	EI
· Rahastuse suurendamine	EI
· Mitte midagi tegemine ehk olemasoleva olukorra säilitamine	EI
· Senise regulatsiooni parem rakendamine	EI
· Muu (palun täpsusta)	EI

7.1. Järeldus mitteregulatiivse lahenduse sobimatuses

Avalikkuse teavitamine ega rahastuse suurendamine ei ole käesoleva VTK sisu arvestades asjakohased. Kriminaalmenetlust, sh rahvusvahelise koostöö puhul viiakse läbi seaduste alusel ning teavitamisega menetluse kulgu mõjutada ei ole võimalik. Samal põhjusel ei ole võimalik eesmärke saavutada ka senise regulatsiooni parema rakendamisega, sest probleemide põhjused peituvadki valdavalt just regulatsioonis endas. Rahastuse suurendamisega ei ole samuti võimalik kriminaalmenetluses toimuva rahvusvahelise koostöö regulatsiooni selguse suurendamine. Seetõttu on põhimõtteliselt kõigi temade puhul ainukese alternatiivina võimalik kaaluda mitte midagi tegemist, kuid sellega ei ole võimalik saavutada VTKs toodud eesmärke.

IV. Probleemi võimalikud regulatiivsed lahendused

8. Välisriigid, mille regulatiivseid valikuid probleemi lahendamiseks on analüüsitud või on kavas seaduseelnõu koostamisel analüüsida

VTKs käsitletud temade osas on analüüsitud erinevate EL riikide regulatiivseid valikuid, põhjalikumalt on VTK 6. probleemi osas tutvutud Läti, Soome, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Poola regulatiivsete valikutega. Täpsemad käsitlused välisriikide lahenduste kohta on esitatud VTK aluseks olevates analüüsid.

9. Regulatiivsete võimaluste kirjeldus

9.1 Rahvusvahelise koostöö regulatsiooni struktuur kriminaalmenetluse seadustikus

Kriminaalmenetluse revisjoni II etapi lähteülesandes ning selle alusel koostatud analüüsis on püstitatud küsimus, milline peaks olema kriminaalmenetluse seadustiku rahvusvahelise koostöö peatüki struktuur ning kas kogu regulatsioon peaks sisalduma kriminaalmenetluse seadustikus või eraldiseisvas seaduses.

Seega ongi esimene väljatöötamiskavatsuses tõstatatud küsimus sellest, kas rahvusvahelise koostöö regulatsioon peaks sisalduma KrMS-is või olema eraldi seaduses.

Eraldi seaduse toetuseks on argument, et rahvusvaheline koostöö on tavapärasest kriminaalmenetlusest eraldiseisev osa, mis vajab seetõttu ka terviklikku ja eraldiseisvat käsitlust. Samuti on tegemist valdkonnaga, mis eriti EL õiguse mõttes pidevalt laieneb ja edasi areneb, seega on pidevalt vajadus seda regulatsiooni täiendada. Olukorras, kus kogu rahvusvahelise koostöö regulatsioon on üksnes üks peatükk KrMS-ist, on tekitanud olukorra, kus erinevad alapeatükid ei ole omavahel enam loogilises seoses ning pidev uute normide lisandumine on muutnud seaduse arusaamatuks ulatuses, kus see pole enam praktikutele mõistetav.

Teine alternatiiv on siiski jätta rahvusvahelise koostöö peatükk KrMS-i osaks ning teha vajalikud muudatused olemasoleva struktuuri piires. Sellise valiku eeliseks on see, et sel moel on selgemad rahvusvahelise koostöö sätete viited tavapärasele kriminaalmenetlusele, mille põhimõtteid ka rahvusvahelise koostöö raames on vaja järgida. Teiseks tuleb arvestada ka õiguskorra stabiilsuse ja väljakujunenud praktika väärtust, kuna seaduse struktuuri ja sisu tervikliku muutmisega võib oma tähenduse kaotada ka seni väljakujunenud kohtupraktika. Seega on VTK aluseks olevas analüüsis autor toetanud pigem vajalike muudatuste tegemist olemasolevas KrMS 19. peatükis ning hoiduda suuremahulisemast struktuuri muutmisest või uue seaduse loomisest.² Sellise valiku probleemiks võivad kujuneda üksnes normitehnilised piirangud. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 13 kohaselt esitatakse seaduseelnõu lõpus rakendussätted. Seetõttu ongi tekkinud praegune olukord, kus peaaegu kõik lisanduvad sätted on tulnud KrMS-i rahvusvahelise koostöö peatükis esitada ülämärgetena nummerdatud paragrahvidena. Normitehniline probleem süveneb lisaks ka siis, kui tuleb täiendada KrMS 19. peatüki jaotiseid, mis juba koosnevadki üksnes ülämärgetega paragrahvidest. Näiteks on VTK aluseks olevas analüüsis leitud, et KrMS 19. ptk 8. jao 3. jaotises olevat Euroopa lähenemiskeelu regulatsiooni tuleb oluliselt täiendada. Nimetatud regulatsioon sisaldub KrMS §-des 508¹–508⁸, mistõttu võimalused uute sätete lisamiseks on piiratud.

Seega on esimene VTKs püstitatav valik KrMS rahvusvahelise koostöö sätete struktuuri osas see, kas

- a) tuleks säilitada seaduse senine struktuur ning täiendada KrMS 19. peatükki puuduoleva regulatsiooniga olemasolevate normitehniliste võimaluste piires
- b) luua uus struktuur ja valdav osa sätetest uuesti esitada, kas eraldi seaduses või olemasoleva KrMS 19. peatükina, et seaduse sisu oleks jälgitav ja arusaadav.

Teine küsimus puudutab rahvusvahelise koostöö regulatsiooni struktuurielemente. Kehtiv KrMS 19. peatükk sisaldab üldsätteid, mis on sätestatud 1. jaos ning seejärel on erisätted erinevate rahvusvahelise koostöö instrumentide kohta järgnevates jagudes. Sealjuures on eraldi jagu, mis puudutab EL liikmesriikide vahelist koostööd. Selline regulatsiooni struktuur on VTK aluseks oleva analüüsi põhjal problemaatiline, eelkõige tulenevalt sellest, et 19. peatüki esimeses jaos sätestatud üldsätted ei ole suures osas kooskõlas EL õigusega, mistõttu ei tohiks need kohalduda EL õiguse alusel toimuvale koostööle. Samuti piiravad mitmed üldsätete all asuvad sätted sellist koostööd, mis rahvusvahelise õiguse alusel oleks võimalik.³ Seega tuleks olemasolev üldsätete osa ümber sõnastada, jättes sealt välja regulatsioonid, mis koostööd piiravad ning muuta terve peatüki struktuuri nii, et oleks selge, et KrMS 19. peatüki üldsätted ei kohalda EL õiguse alusel toimuvale koostööle.

Samuti on analüüsis käsitletud probleemi, mis seondub EL õiguse alusel toimuva koostöö üldsätetega. Analüüsi autori hinnangul ei ole mitmed seni KrMS 19. ptk 8. jao 1. jaotises loetletud sätetest

---

² Pere, lk 38.

³ Pere, lk 10, 15.

tegelikkuses järgnevate jaotiste suhtes üldnormideks, vaid kohalduvad üksnes üksikutele EL õiguse koostöö instrumentidele. Eraldi otsustust vajab see, kas EL õiguse alusel toimuva koostöö juures on vajadust üldsätete järele või tuleks iga EL õiguse instrumendi puhul reguleerida kõik küsimused konkreetse instrumendi regulatsiooni juures. Analüüsis esitati seisukoht, et EL õiguse puhul on üldsätete väljatoomine problemaatiline tulenevalt EL õigusaktide erinevast sisust, eranditest ning võimalikust uute õigusaktide vastuvõtmisest, mis muudab üldsätete väljatoomise keeruliseks. Analüüsi retsensioonis esitati vastupidiselt seisukohta, et teatud kohustuslikud alused EL õigusasutuste lahendite täitmisest keeldumiseks, mis korduvad läbivalt mitmeid meetmeid (nt aegumine ja EV karistusõiguse kohaldatavus, *ne bis in idem* põhimõte, vorminõuete rikkumine, alaealisus jm), võiks tuua üldosasse.⁴

Seega tuleb VTK alusel koostatavas eelnõus otsustada, kas:

- a) tuleks teha selge eristus tavapärase rahvusvahelise koostöö ja EL õiguse alusel toimuva koostöö vahel ning tagada, et EL õiguse alusel toimuvale koostööle kohalduksid üksnes sätted, mis on EL õigusega kooskõlas⁵;
- b) kas EL õiguse alusel toimuv koostöö vajab eraldi üldsätteid või tuleks iga instrumendi juures ammendavalt reguleerida kõik selle instrumendiga seonduv.

9.2 Eesti kohustused rahvusvahelises koostöös täitva ja taotleva riigina ning õigusasutuste rollid

KrMS 19. ptk-is on läbivalt kirjeldatud täitva ja taotleva riigi ülesandeid ja pädevusi konkreetsete koostöö instrumentide menetlemisel ning täitva ja taotleva riigi mõisted on defineeritud KrMS §-s 434. Mitmete koostööliikide juures ongi sätestatud üksnes täitva ja taotleva riigi õigused ja kohustused või on sätestatud, et midagi teeb Eesti või pädev õigusasutus (nt KrMS § 468, 470). Olukorras, kus täitvaks riigiks on Eesti, tuleks sellised määratlused seaduses lahti kirjutada täpsemalt, kuna seadus peab reguleerima Eestis välisriigi taotluse alusel toimuvat menetlust. Olukorras, kus seadus sätestab, et midagi peab tegema täitva riigi pädev õigusasutus või lihtsalt, et midagi võib teha (nt KrMS § 469), on Eesti siseriikliku menetluse läbiviimine oluliselt raskendatud.

Seega tuleks sellistes sätetes, kus kirjeldatakse Eesti Vabariigi ülesandeid, kas siis taotleva või täitva riigina, sätestada konkreetselt, milline asutus võib või peab vastavat ülesannet täitma. Seega võiks näiteks KrMS §-d 468-469 olla sõnastatud mitte kui vara välisriigilt väljanõudmine ja vara väljaandmine välisriigile, vaid eraldi peaks olema sätestatud see, millistel tingimustel ja kuidas saab Eesti kriminaalmenetluse raames vara välisriigilt välja nõuda ning mida ja kes peab tegema olukorras, kus Eestile saabub vara väljanõudmise taotlus.

Eraldi küsimus seonduv sellega, kas olukordades, kus Eesti on välisriigi taotlust täitev riik, on Eesti õigusasutuste rollid kõige mõistlikumalt jaotatud. Analüüsis tõstatati eelkõige küsimus sellest, kas näiteks olukordades, kus tegemist on jõustunud kohtuotsuse täitmise raames toimuva koostööga (nt konfiskeerimisotsuse tunnustamine, kohtuotsuse tunnustamine, vabadusekaotuslike karistuste ületamine jms), peaks menetluses osalema prokuratuur. Prokuratuuri osalus sellistel menetlustes tähendab kohtule kas välisriigi taotluse põhjal eraldi taotluse esitamist või üksnes arvamuse andmist. Kuna tegemist on välisriigi jõustunud kohtuotsuse tunnustamise menetlusega, siis ei ole tegelikult prokuratuuri kaasamiseks ühtegi sisulist põhjust.

Lisaks vajab lahendamist küsimus, kas praegune lähenemine, et rahvusvahelise õigusabiga seotud küsimuste lahendamine koondub suure ulatuses Harju Maakohtusse, on põhjendatud. Sellise regulatsiooni eesmärgiks on olnud eriteadmiste kogunemine ühte kohtusse, kuid sellise eesmärgi täitumine ei ole selge. Seetõttu tasub kaaluda kohtute kriminaalmenetlusalase koostöö rolli muutumist kas näiteks üldise kohtualluvuse sätestamise või siis kohtualluvuse eriregulatsiooni abil, mis tugineb näiteks spetsialiseerunud kohtunikele või annab mõnele teisele kohtule eripädevuse. Näiteks on Euroopa uurimismääruse regulatsioonis loobutud Riigiprokuratuuri nimetamisest täitva asutusena ning

---

⁴ Plekksepp, lk 9.

⁵ Pere, lk 10, p 1.13,

räägitakse paindlikumalt prokuratuurist, mis annab prokuratuurile võimaluse oma töökorraldust tulemuslikumalt ise korraldada.

9.3 Euroopa Liidu õigusaktide ülevõtmine

VTK aluseks olevas analüüsis on välja toodud probleem, et KrMS 19. ptk 8. jao ülesehitus on ebaühtlane ning EL õigusaktide ülevõtmisel on lähtunud erinevatest põhimõtetest. Esiteks on mitmete EL õigusaktide alusel vastu võetud sätetes sisulisi probleeme, mida on põhjalikumalt kajastatud VTK aluseks olevas analüüsis ja selle retsensioonis.⁶ Seega tuleks vastavad jaotised (sõltumata p 9.1 tehtud valikust RV koostöö sätete üldise struktuuri osas) vastavalt ümber kirjutada ning tagada, et kõik EL õigusaktid on korrektselt üle võetud ning koostöö EL liikmesriikide vahel kriminaalasjades saaks toimuda tõrgeteta.

VTK-s ei ole põhjust täpsemalt loetleda neid probleeme, mis analüüsis kajastatud ning millega nõustus ka analüüsi retsensent. Sellegipoolest tuleks välja tuua mõned olulisemad küsimused, kus võimalik regulatiivne valik ei ole ühene või mis ei tulene otseselt EL õigusest:

- a) Euroopa vahistamismääruse (edaspidi EVM) regulatsioon
  - i) Nii vahistamismääruse kui väljaandmistootluse täitmise tagamiseks on hetkel ainus võimalus tagaotsitava isiku vahistamine. Samas näiteks olukorras, kus Euroopa vahistamismääruse alusel tagaotsitavaks isikuks on Eesti alaline elanik ning põgenemisoht on väike, võiks vahistamisele alternatiivne tõkend märkimisväärselt vähendada nii ebaproportsionaalseid vabaduspiiranguid kui ka riigi kulutusi isikute kinnipidamisasutuses pidamisele ja konvoeerimisele. Seega võiks vahistamise alternatiivid olla kättesaadavad ka loovutamise- ja väljaandmismenetluses.
  - ii) Euroopa vahistamismääruse täitmine süütegude puhul, mis Eesti õiguse kohaselt oleksid karistatavad väärteona. Analüüsis on leitud, et Eesti kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud valikulises vahistamismääruse täitmisest keeldumise võimaluses (KrMS § 492 lg-s 2) on raamotsuses kasutatav süüteo (*offence*) mõiste asendatud mõistega kuritegu⁷. Selline kitsendus võimaldab analüüsi kohaselt vahistamismääruse täitmisest keelduda rohkematel alustel kui raamotsus ette näeb. Retensiooni autor sellise käsitlusega ei nõustu ning leiab, et nimetatud piirang on raamotsuse ja EK praktikaga kooskõlas. Seega tuleb otsustada, kas jääda kehtiva piirangu juurde või võimaldada Euroopa vahistamismääruse täitmist ka olukorras, kus Euroopa vahistamismäärus on välja antud süüteo eest, mis Eesti õiguse kohaselt oleks karistatav väärteona.
  - iii) Retensioonis on püstitatud küsimus, kas direktiivis 2013/48/EL (õigus kaitsjale) sätestatud kohustus topeltkaitsja määramiseks on Eestis õigusesse korrektselt üle võetud. Kui kaitsja määramine Eestis toimub loovutusmenetluses (KrMS § 501) vastab direktiivis sätestatule, siis täpsemalt on reguleerimata direktiivi art 10 lg-st 4-6 tulenevad kohustused võimaldada isikule kaitsja ka EVM koostanud liikmesriigis.⁸

9.4 Välisriigis mõistetud karistuste arvessevõtmine

Teises EL liikmesriigis mõistetud karistuste arvessevõtmist reguleerib EL Nõukogu raamotsus 2008/675/ÜVJP. Raamotsuse eesmärgiks on põhjenduspunkti 5 kohaselt kinnitada põhimõtet, mille kohaselt peaks muudes liikmesriikides tehtud süüdimõistvatel kohtuotsustel olema samaväärne toime kui liikmesriigi kohtutes siseriikliku õiguse alusel tehtud süüdimõistvatel kohtuotsustel olenemata sellest, kas see toime puudutab faktilisi asjaolusid või menetlus- või materiaalsoigust.

⁶ Vt täpsemalt Pere, lk 15-34 ja Plekksepp lk 7-17.

⁷ Pere, lk 25.

⁸ Plekksepp, lk 15.

Eesti materiaal- ega menetlusõigus sellele põhimõttele mitmes osas ei vasta, mistõttu on vajalikud muudatused nii karistusseadustikus kui kriminaalmenetluse seadustikus. Riigikohus on 21. juuni 2019. a otsuses nr 1-17-10162 samuti leidnud, et ehkki Eesti õigusesse ei ole nimetatud raamotsus korrektselt üle võetud, on võimalik Eesti õigust raamotsusega kooskõlalisel tõlgendada vähemalt sel määral, mis puudutab teises liikmesriigis mõistetud karistuse arvestamist Eestis toimivas menetluses karistuse mõistmisel. Raamotsuse kohaselt peaks olema võimalik teises liikmesriigis tehtud kohtuotsust arvesse võtta samaväärsena Eestis tehtud kohtuotsusega ning sellise regulatsiooni eesmärk on tagada, et isikud, kes on kuritegusid toime pannud erinevates liikmesriikides, ei oleks paremas olukorras võrreldes isikutega, kes on kõik teod toime pannud ühes riigis. Seega Eesti karistusõiguse kontekstis on üks olulisemaid raamotsuse mõjudest see, et ka näiteks teo korduvust peaks olema võimalik arvestada sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või teises liikmesriigis. Sealjuures on Euroopa Kohus selgitanud, et selline eelnevate karistuste arvessevõtmine ei saa eeldada riigisisest kohtuotsuste tunnustamise protsessi, vaid teise liikmesriigi otsuseid tuleb arvesse võtta sellisena, nagu nad on.⁹

Seega on vajalik teha seadustes alljärgnevad muudatused, et tagada teises liikmesriigis mõistetud karistuste arvessevõtmine:

- a) Karistusseadustikus on mitmete süüteo koosseisude juures korduvust sätestatud kvalifitseeriva asjaoluna ning seega peaks raamotsuse kohaselt teo korduvuse arvestamise aluseks lugema ka seda, kui sellise teo eest on isikut karistatud teises liikmesriigis.
- b) Karistusseadustiku §-des 73-74 on reguleeritud katseajal toime pandud kuritegude puhul toimuv karistuse mõistmine. Sellisteks olukordadeks, kus Eestis on isikule kohaldatud tingimisi karistust, tuleb sätestada tingimused, millal ka välisriigis toime pandud kuriteo puhul oleks võimalik pöörata Eestis isikule mõistetud karistus täitmisele.

9.5 Välisriigi taotlusel jälitustoimingute teostamine Eestis

Välisriigi taotlusel Eestis jälitustoimingute teostamiseks on kolm erinevat alust:

- 1) EL liikmesriigi esitatud Euroopa uurimismääruse alusel;
- 2) muu riigi õigusabitaotluse alusel;
- 3) Schengeni konventsiooni artikli 40 alusel toimuva piiriülese jälgimise korral.

Kõigi nende võimaluste puhul on kehtiv regulatsioon mõnevõrra ebaselge ning praktikas ei ole üheselt arusaadav, milliseid toiminguid Eestis tuleb teha.

Esimene probleem puudutab Euroopa uurimismääruse (ja ka muude õigusabitaotluste) alusel teostatavaid jälitustoiminguid. KrMS 3¹ peatükis on sätestatud detailne regulatsioon jälitustoimiku pidamise, jälitustoimiku dokumenteerimise, kogutud teabe salvestamise ning jälitustoimingust riivatud isikute teavitamiseks. Nimetatud regulatsioon ei sobitu alati Euroopa uurimismääruse täitmise menetluse ning võib olla ka praktiliselt võimatu. Näiteks võib KrMS § 489⁴³ lg 4 kohaselt teostada teabe salaja pealtkuulamist ka nii, et saadav teave edastatakse otse taotlevale riigile. Sellisel juhul puudub Eesti ametiasutustel nii see teave, mida salvestada, kui ka andmed võimalike riivatud isikute kohta, keda teavitada. Isegi kui teabe edastamine ei toimu automaatselt, ei anna Euroopa uurimismääruse regulatsioon täitvale riigile pädevust kogutud tõendeid ise analüüsima hakata. Samuti ei ole Eesti õiguskaitseorganitel pädevust ega volitust hinnata, kas riivatud isikuid tuleks teavitada või mitte – igasugune omaalgatusliku Euroopa uurimismääruses oleva info avaldamine on vastuolus Euroopa uurimismääruse konfidentsiaalsuskohustusega. Seega tuleks välisriigi õigusabitaotluse (ja eriti Euroopa uurimismääruse) täitmise raames toimuva jälitustegevuse kohta sätestada erinormid KrMS 3¹ peatükis sätestatud regulatsioonist.

Lisaks välisriigi poolt taotletud toimingute läbiviimisele Eestis, tõusetub sama küsimus ka Eesti poolt välisriigis jälitustoimingute taotlemise korral. Sellisel juhul tuleb Eestis välja anda jälitustoimingu teostamise luba, mis oleks Euroopa uurimismääruse koostamise aluseks. Seega, ehkki reaalsed

⁹ ELKo C-171/16 *Beshkov*, p 44, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:C:2017:710>.

jälitustoimingud teostatakse välisriigis, saadetakse kogutud andmed välisriigist Eesti kriminaalmenetluse juurde ning taotlust täitev riik neid andmeid ei salvesta ega töötle, kuna Euroopa uurimismääruse direktiiv sellist võimalust ette ei näe. Seega ei ole Euroopa uurimismäärust täitval riigil ka võimalik teada, kelle isikuandmeid toimingu raames töödeldi (mis nt telefoni pealtkuulamise reaajas edastamise puhul oleks ka praktiliselt võimatu). Seega ei saa Euroopa uurimismäärust täitev riik olla vastutav ka toimingust riivatud isikute teavitamise osas, vaid selline kohustus peaks jääma taotlevale riigile, st viidatud olukorras Eestile. Kehtiv õigus aga sellist kohustust ette ei näe.

Teine probleem Euroopa uurimismääruse alusel toimuvate jälitustoimingute puhul on sellisest jälitustoimingust teavitamine, mille puhul taotlev riik Eesti abi ei vajanud (KrMS § 489⁴⁴ lg 3). Seaduses on sätestatud, et sellisel juhul teavitab prokuratuur teavituse esitanud liikmesriiki, kas selline toiming oli lubatav. Seaduses ei ole aga sätestatud seda, millisel alusel prokuratuur sellise otsustuse saab teha ning kas ka selliseks toiminguks on vaja tagantjärei vormistada jälitustoimingu luba.

Schengeni konventsiooni artikli 40 alusel toimuva piiriülese jälgimise korral on kaks probleemi:

- a) Esiteks on ebaselge, kas ja millise tähtaja jooksul peab Eestis andma varjatud jälgimiseks loa juhul kui välisriik on Eestit teavitanud edasilükkamatust piiriülesest jälgimisest KrMS § 472 lg 7 (Schengeni konventsiooni art 40 lg 2) alusel. Kuna ilma asukohariigi loata on võimalik piiriülest jälgimist teostada kuni 5 tunni ulatuses, siis oleks ilmselt mõistlik regulatsioon, mille kohaselt selle perioodi jooksul Eesti siseriiklikku varjatud jälgimise luba välja anda vaja ei oleks. Selline põhimõte tuleneb Schengeni konventsiooni tekstist, kuid kriminaalmenetluse seadustikus on see selgelt reguleerimata jäetud.
- b) Teine probleem seondub Eesti poolt teises liikmesriigis piiriülese jälgimise teostamisega, mille puhul samuti puudub seaduses täpne regulatsioon, kes, millal ning millise teavituse pärast piiriülese jälgimise alustamist peab saatma.

Seega tuleks vastav regulatsioon sätestada oluliselt täpsemalt kui KrMS § 472 praegune tekst, eelkõige osas, mis puudutab Eesti ametiasutuste kohustusi piiriülese jälgimise korral.

9.6 Osaliselt puuduv ja ebapiisav regulatsioon koostööks kriminaalasjades rahvusvaheliste organisatsioonide ja EL institutsioonidega

9.6.1. Eurojust

14.11.2018 võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2018/1727 Euroopa Liidu Kriminaalõigusosalase Koostöö Ameti (Eurojust) kohta, millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 2002/187/JSK, ning mis kohaldub alates 12.12.2019 (edaspidi Eurojusti määrus). Määruse uuenduslik osa puudutab peamiselt Eurojusti juhtimisstruktuuri, rahvusvahelise koostöö vallas see suuri muudatusi kaasa ei too, kuid tingib siiski vajaduse KrMS regulatsiooni täiendamiseks. Arvestada tuleb, et määrus on otsekohalduv, mistõttu määrukses ammendavalt reguleeritud küsimused siseriiklikusse õigusesse ülevõtmist ei vaja.

Samuti on oluline märkida, et ka kehtiv KrMS regulatsioon seonduvalt Eurojustiga on ebasüsteemne, Eurojusti puuduvad sätted paiknevad osaliselt laialipillutatult erinevate rahvusvahelise koostöö instrumentide juures (nt KrMS § 489¹, § 436² lg 3, § 436⁴ lg 3, § 436⁷, § 464 lg 5, § 473, § 489⁸, 495 lg 2, § 502 jne). See võib olla küll vastavaid instrumente silmas pidades asjakohane, kuid praegusel kujul ei võimalda saada ülevaadet sellest, kuidas suhestuvad siseriiklik kriminaalmenetlus ning koostöö Eurojustiga – millised asutused ning millistel juhtudel peavad/võivad teha koostööd Eurojustiga, kes on pädev abistamisaotlusega Eurojusti poole pöörduma. Samuti on ebaselge, kuidas toimub Eurojusti määrusest Eestile tulenevate kohustuste täitmine Eurojusti ees – kuidas ja kelle poolt toimub Eurojusti

poolt edastatud abistamistaotluste täitmine Eestis, sh nõutava teabe edastamine Eurojustile, koordineerimismehhanismi toimimine jms.¹⁰

Teatud reguleerimist vajavate küsimuste puhul vajab otsustamist küsimus, kas need vajavad reguleerimist seaduse tasandil või piisab madalama astme õigusaktidest. Neis küsimustes võiks lahenduse leidmisel arvesse võtta seda, kas rahvusvahelist koostööd puudutavat hakkab reguleerima vastav eriseadus või jääb see endisel kujul KrMS osaks. Viimasel juhul võiks lähtuda põhimõttest, et KrMSi ei koormata nende küsimustega, mis ei seondu tõendite kogumisega (koordineerimismehhanismi loomine, Eurojusti Eesti liikmele sätestatud nõuded ning liikme valimine jms). Eriseaduse korral võiks eelistada regulatsiooni koondamist ühte õigusakti.

Peamised probleemid ja võimalikud lahendustepanekud seonduvalt Eurojustiga on kokkuvõtvalt alljärgnevad.

- Eurojusti puudutav regulatsioon vajab koondamist ja süsteemset esitamist viisil, mis võimaldab üheselt aru saada, kes (menetlust juhtiv prokurör, kohtumenetluses kohus) ning milliste abistamistaotlustega on pädev Eurojusti poole pöörduma, samuti, millised on Eurojusti liikme õigused oma ülesannete teostamisel. Seejuures võib vajadusel teha vastavate rahvusvahelise koostöö instrumentide puhul viited Eurojusti puudutavale §-le või §-dele või vastupidi. Arvesse tuleb võtta Eurojust määruse artiklit 2 (1), mille kohaselt *Eurojust toetab ja tõhustab ... liikmesriikide uurimise ja süüdistuste ettevalmistamise eest vastutavate asutuste tegevuse koordineerimist ja koostööd raskete kuritegude puhul, millega tegelemiseks on Eurojust art 3 lõigete 1 ja 3 kohaselt pädev, kui need kuriteod puudutavad kahte või enam liikmesriiki või eeldavad ühistel alustel süüdistuse esitamist*. Arvestada tuleb sedagi, et nimetatud abi ei piirdu üksnes EL liikmesriikidega, vaid puudutab ka kolmandaid riike, kellega Eurojustil on koostöökokkulepped.
- Eurojusti liikme puhul vajaks üheselt arusaadavalt sätestamist õigus küsida menetlust juhtivatelt prokuröridelt rahvusvahelise koostöö teostamiseks vajaliku teavet nende menetluses olevate kriminaalasjade kohta ning vastavalt kokkuleppele edastada see taotleva riigi esindajale.
- Reguleerimata on, kes ja kuidas teavitab Eurojusti määruse artiklist 21 tulenevatest juhtumitest ning uurimisrühmadest. Käesoleval ajal ei ole see üheski õigusaktis reguleeritud ning seda kohustust ei täideta nõuetekohaselt.
- Mitmed Eurojusti puudutavad sätted on vastuolulised või vastuolus EL regulatsiooniga:
- KrMS § 489¹ lg 2 kohaselt on Eesti liikmeks määratud prokuröri kriminaalmenetluse seadustiku kehtivusalal kõik riigiprokuröri õigused ja kohustused vastavalt käesolevale seadustikule. Sama paragrahvi lõige 3 kohaselt võib Eurojusti Eesti liige Eestis menetlemisele kuuluvas kriminaalasjas alustada kriminaalmenetlust ning pärast esmaste uurimistoimingute tegemist saata materjalid Riigiprokuratuurile, kes edastab need uurimisalluvuse kohaselt. Seega lg 3 piirab liikme pädevust kasutada vajadusel riigiprokuröri õigusi ja kohustusi menetluse juhtimisel.
- KrMS § 436⁴ lg 3 kohaselt kui kriminaalmenetluse jätkamise asukohariiki ei suudeta kokku leppida, pöörduvad konsultatsioone pidavate riikide pädevate õigusasutuste juhid otsuse tegemiseks Eurojusti poole. Taolist sõnastust tuleb lugeda ebaõnnestunuks, kuna KrMS ei saa kohustada teiste riikide pädevate õigusasutuste juhte Eurojusti poole pöörduma.
- KrMS § 436⁷ kohaselt ei piira KrMS §des 436¹ – 436⁶ sätestatu Eurojusti võimalusi osaleda menetluskonflikti lahendamisel. Taoliseks sätteks KrMSs puudub vajadus, kuna taoline õigus tuleneb otseselt Eurojusti määrusest ning seda õigust ei saagi siseriikliku õigusega piirata (määruse art 4 (4)).
- KrMS § 471 lg 1¹ kohaselt Eestis on ühise uurimisrühma moodustamise taotlust välisriigile pädev esitama Riigiprokuratuur või Eurojusti Eesti liige. Otsuse Eestile esitatud ettepaneku alusel ühise uurimisrühma moodustamise kohta teeb Riigiprokuratuur või Riigiprokuratuuri loal Eurojusti Eesti liige, sõlmides välisriigi pädeva õigusasutusega vastava kokkuleppe. Nimetatu

¹⁰ Praktikaks on näha, et menetlejad jätavad sageli just vähese teadlikkuse ning regulatsiooni ebaselguse tõttu kasutamata võimaluse Eurojusti abil kriminaalmenetluse läbiviimist tõhustada, sh abistamistaotluste täitmist kiirendada ning tõusetunud probleeme lahendada.

on vastuolus Eurojusti määruse art-ga 8 (1) (d), mille kohaselt peab Eurojusti liikmel olema pädevus moodustada ühiseid uurimisrühmasid.

- Puudub vajadus edastada KrMS §s 489⁸ lg 3 kohaselt Justiitsministeeriumile koopia abistamistaotlustest, mille täitmisega Justiitsministeerium ei tegele (Euroopa uurimismäärused).

9.6.2. Europol

Europoli näol on tegemist politseikoostööksusega, mille peamine eesmärk on infovahetus, selle töötlemine ja analüüs, mitte aga tõendite kogumine kriminaalmenetluses. Kehtiv KrMS Europoli ei maini. Kasutamaks aga maksimaalselt ära võimalusi tõhustada Europoli kaasabil Eestis läbiviidavaid kriminaalmenetlusi, väärrib kaalumist täiendada KrMSi alljärgnevalt.

- Arvestades Europoli suurenenud võimalusi pakkuda analüütilist ja tehnilist menetlusabi, võiks KrMSs olla üheselt kajastatud võimalus pöörduda menetlusabi saamiseks Europoli poole (kellel, millistel juhtudel on õigus Europoli poole taoliste taotlustega pöörduda). Sellega seonduvalt tuleks õiguslike vaidluste vältimiseks sõnaselgelt sätestada võimalus kasutada Europoli analüüse tõendina kriminaalasjas.
- Kaalumist väärrib teatud erandlikel edasilükkamatutel juhtudel kasutada analoogselt Interpoliga Europoli pädeva infokanalina menetlusdokumentide edastamisel, nt KrMS § 459 – väljaandmistaotluste esitamisel, KrMS § 462 ja § 464 – nii Eesti poolt kui Eestile abistamistaotluste esitamisel, § 499 – vahistamistaotluste esitamisel, § 500 euroopa vahistamismääruste esitamisel, § 507 lg 8 – loovutusvahistamiste taotluse esitamisel. Siin tuleb aga märkida, et üldjuhul taoline vajadus puudub, kuna lisaks tavapärasele kanalitele on edasilükkamatutel ning kiiret tegutsemist vajavatel juhtudel võimalik kasutada Eurojusti kaasabi.
- Europoli määruse¹¹ art 4 1. (d) annab Europolile sõnaselgelt õiguse osaleda ühistes uurimisrühmades ning teha ettepanekuid selliste uurimisrühmade moodustamiseks. KrMS-s taolist võimalust sätestatud ei ole, mistõttu vajab kehtestamist Riigiprokuratuuri või Eurojusti Eesti liikme õigus sõlmida kokkulepe ühise uurimisrühma moodustamiseks ka Europoliga (vt KrMS § 471 lg 1¹).

9.6.3. Rahvusvaheline Kriminaalkohus (RKK)

Riigikogu on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi ratifitseerimise seaduse vastu võtnud 05.12.2001 ning selle muudatused 10.06.2010. Statuudi artiklist 86 tuleneb Eestile kohustus teha kohtuga koostööd kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvate kuritegude eeluurimisel ja kohtulikult arutamisel.

Ehkki seni ei ole praktikas ette tulnud vajadust RKKga kuritegude menetlemisel koostööd teha, ei saa seda vajadust tulevikus mõistagi välistada ning Eesti peab selleks valmis olema, tagades nii vajaliku õigusselguse kui sellest tuleneva praktilise valmisoleku tegutseda.

Käesoleval ajal piirdub RKKga koostööd puudutav regulatsioon üksnes KrMS § 489 nelja lõikega, mille kohaselt:

- koostöös RKKga lähtutakse KrMSst, kui rahvusvahelistest lepingutest ei tulene teisiti;
- RKKlt vahistamistaotluse saamisest korraldab Riigiprokuratuur isiku kinnipidamise KrMS §s 217 sätestatud korras ja vahi alla võtmise §s 131 sätestatud korras;
- RKK prokuröri on Eestis menetlustoimingute tegemisel kõik prokuröri õigused ja kohustused vastavalt KrMS-le;
- kui RKK abistamistaotlus on vastuolus välisriigi abistamistaotlusega, lahendatakse taotlus välislepingus sätestatud korras.

---

¹¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/794, 11. mai 2016, mis käsitleb Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametit (Europol II ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsused 2009/371/JSK, 2009/934/JSK, 2009/935/JSK, 2009/936/JSK ja 2009/968/JSK.

Nagu eelnevast nähtub, on KrMS koostöö osas RKKga väga üldsõnaline ning jätab rea praktilisi küsimusi vastusetta. Lahendamist vajavad alljärgnevad küsimused.

- Statuudi art 87 1. (a) kohaselt on kohtul õigus esitada osalisriikidele koostöötaotlusi. Taotlused esitatakse diplomaatiliste kanalite või teiste sobilike kanalite kaudu, mille osalisriik on ratifitseerimisel, vastuvõtmisel, heakskiitmisel või ühinemisel ette näinud. Eesti ei ole aga ratifitseerimisel koostöökanalit määratlenud, mistõttu on selgusetu, millise kanali kaudu ja kellele peaks koostöötaotluste esitamine toimuma. Võimalike koostöökanalitena tulevad kõne alla Justiitsministeerium ning Riigiprokuratuur analoogselt kehtivale KrMS §-le 462.
- Määratlemata on, kes on pädevateks asutusteks koostöötaotluste täitmisel, milline kohus otsustab menetlustoiminguteks vajalike lubade andmise.
- Statuudi kohaselt võib RKK prokurör eeluurimist läbi viia riigi territooriumil kooskõlas 9. osaga või kohtueelse koja loal artikli 57 lg 3 p d alusel. Statuudi 9. osa ei loetle aga menetlustoiminguid, mille teostamiseks on RKK prokurör pädev, vaid riigi koostöökohustuse. Art 93 1. b kohustab osalisriike tegema koostööd ja vastavalt kohtu taotlusele andma eeluurimisel või kohtumenetluses abi tõendite kogumisel. Nagu märgitud, siis KrMS § 489 lg 3 annab RKK prokurörile Eestis menetlustoimingute tegemisel kõik prokuröri õigused ja kohustused vastavalt KrMSle. Seega ei ole eelneva pinnalt võimalik aru saada, milliseid menetlustoiminguid on RKK prokurör pädev Eestis teostama ning kas selleks on tarvis eelnevat kooskõlastust Eesti ametivõimudega. Küsimus kerkib eriti teravalt esile seoses sunnimeetmete rakendamisega ning isikute põhiõigusi enim riivavate menetlustoimingutega, mille puhul on vajalik eeluurimiskohtunikelt lubade taotlemine. See omakorda eeldab Eesti menetlusõiguse põhjalikku tundmist, ligipääsu asjaomastele registritele ja töövahenditele ning ka toimingut teostavate menetlejate olemasolu (nt läbiotsimised). Selgusetu on küsimus, kas KrMS § 489 lg 3 annab RKK prokurörile õiguse anda lube jälitustoimingute teostamiseks ning taotleda kohtult vastavaid lube. On selge, et taoliste KrMSst tulenevate prokuröri õiguste ja kohustuste rakendamine RKK prokuröri poolt oleks problemaatiline. Seega on tarvis õiguselgust küsimuses, milliseid KrMS-st tulenevaid prokuröri õiguseid ja kohustusi võivad RKK prokurörid rakendada ehk milliseid menetlustoiminguid ning millistel tingimustel võivad RKK prokurörid Eestis teostada, kas ja mil määral tuleb neile selleks abi osutada. Siin võiks lähtuda eeskujuna nt Saksamaa vastavast seadusest, mille kohaselt võib sunnimeetmete rakendamiseks korraldusi anda ning neid läbi viia üksnes Saksamaa vastavad asutused saksa õiguse alusel.¹²

9.6.4. Euroopa Prokuratuur (EPPO)

Nõukogu Määruse (EL) 2017/1939, 12. oktoober 2017, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel (EPPO määrus), alusel on loodud Euroopa Prokuratuur, mis toob kaasa olulised muudatused Euroopa Liidu finantshuve puudutavate kuritegude menetlemisel. Kuna tegemist on otsekohalduva määrusega, siis, nagu märgitud ka määruse artiklis 5 lg 3, kohaldatakse siseriiklikku õigust üksnes selliste küsimuste suhtes, mida EPPO määrusega ei reguleerita. Ehkki määrus on põhjalik ja detailne, on teatud täiendused KrMS-s siiski vajalikud.

- Kaalumist vajab, kas ning kuidas tuleks KrMS-s võrdsustada Eestis EPPO poolt menetletavad kriminaalasjad siseriiklike kriminaalasjadega, kuna määrus sätestab küll EPPO prokuröride menetlusõigused ja –kohustused, kuid mitte teiste menetlusosaliste, sh kohtute ja uurimisasutuste kohustust nimetatud asju (samaväärselt siseriiklike kriminaalasjadega) menetleda, mõistetud kohtuotsuseid täita jms.
- Määratlemist vajab uurimisasutus, kes on pädev menetlema EPPO menetletavaid kriminaalasju ning allub nendes menetlustes üksnes EPPO juhistele.
- Määrus toob kaasa olulised muudatused EPPO menetluses olevaid asju menetlevate delegaatprokuröride teenistussuhtesse. EPPO määruse art 96 lg 6 kohaselt pädevad riigiasutused toetavad Euroopa delegaatprokuröri käesoleva määruse kohaste ülesannete täitmisel ja

¹² <https://www.gesetze-im-internet.de/istghg/>.

hoiduvad rakendamast meedet või poliitikat, mis võib kahjustada nende karjääri või staatust siseriiklikus prokuratuurisüsteemis. Tagada tuleb nende sõltumatus Eesti prokuratuurist EPPO pädevuses olevate kriminaalrajade menetlemisel. Nimetatu peaks kajastamist leidma aga prokuratuuriseaduses.¹³

- EPPO määruse art 25 lg 6 kohaselt *kui Euroopa Prokuratuur ja liikmesriigi prokuratuur on eriarvamusel küsimuses, kas kuritegu kuulub artikli 22 lõigete 2 või 3 või artikli 25 lõigete 2 või 3 kohaldamisalasse, teeb riigiasutus, kes on pädev tegema otsust liikmesriigi tasandil süüdistuse esitamise pädevuse andmise kohta, otsuse selle kohta, kes on pädev uurimist läbi viima. Liikmesriigid määravad kindlaks liikmesriigi asutuse, kes teeb otsuse pädevuse andmise kohta. Seega on vaja eriarvamuse korral määrata pädevuse lahendamise küsimuse otsustamiseks pädev isik. Eelduslikult võiks olla selleks asutuseks Riigiprokuratuur kui kõrgeim organ süüdistuste esitamise otsustamisel.*
- EPPO poolt kriminaalmenetluse alustamine või evokatsiooniõiguse teostamine peaks olema eraldi aluseks Eesti kriminaalmenetluse lõpetamiseks võimalusega menetlus uuendada, kui peaks siiski selguma, et kuritegu ei kuulu EPPO pädevusse (nt kahju on esialgu arvatust väiksem) või EPPO otsustab muul põhjusel menetlust mitte jätkata.
- Sätestamist vajab EPPO määruse artikli 29 kohane Euroopa peaprokuröri kirjaliku taotluse alusel privileegide või immuniteedi tühistamise kord.
- EPPO määruse art 42 lg 1 kohaselt *Euroopa Prokuratuuri menetlustoimingute suhtes, mille eesmärk on tekitada õiguslikke tagajärgi kolmandatele isikutele, kohaldatakse pädevate siseriiklike kohtute kontrolli vastavalt siseriiklikus õiguses sätestatud nõuetele ja menetlustele. KrMS § 228 lg 1 kohaselt on menetlusosalisel ja menetlusvälisel isikul õigus enne süüdistusakti koostamist esitada prokuratuurile kaebus uurimisasutuse menetlustoimingu või määruse peale, kui ta leiab, et menetlusnõuete rikkumine menetlustoimingu tegemisel või määruse koostamisel on kaasa toonud tema õiguste rikkumise. Arvestades, et EPPO menetluste peale ei saa kaevata prokuratuuri, tuleks sõnaselgelt sätestada kaebuste esitamise võimalus kohtule.*

9.7. Küsimus rahvusvahelise koostööga kogutud tõendite lubatavusest

Hindamisele kuulus ka küsimus, kas kehtivas KrMSs sätestatud välisriigis kogutud tõendite lubatavuse reeglid on piisavad või on vajalik nende täiendamine. Samuti kuulus kaalumisele küsimus tõendite kogumisest mitteformaalse suhtluse raames – kas see võib osutada tõendite seisukohast probleemiliseks ning kas seda teemat on vaja täiendavalt reguleerida.

KrMS ega õigusteooria ei käsitle otsesõnu mõisteid formaalne ja mitteformaalne suhtlus. Seega võib taolise praktilise ja sisulise eristamise aluseks võtta kriteeriumi, kas toiming tehti pädeva asutuse abistamistaotluse alusel või ilma selleta. Nii võib mitteformaalse suhtlusena käsitleda välisriigis paiknevatele isikutele ilma välisriigi õiguskaitseorganite või muude õigusosalase koostöö kanalite kaasabitada tehtud päringuid ja taotlusi, nt erinevatele teenusepakkujatele nagu Google, Yahoo tehtud päringuid, ettevõtetele tehtud päringuid väljastada teatud dokumendid nagu arved, isikute reisidokumendid, tunnistajatele või kannatanutele tehtud taotlus esitada teatud tõendid jms. Seejuures ei saa mitteformaalseks suhtluseks lugeda Europoli või Interpoli poolt edastatud infot, kuna nimetatud organisatsioonid ei kogu ise tõendeid, vaid vahendavad olemasolevat infot, tehes seda Eestile siduvate õigusaktide alusel. Seega ei ole eristamise aluseks mitte see, millise kanali kaudu info edastati (Eurojust, Europol, Interpol), vaid kas selle teabe saamise aluseks oli abistamistaotlus või mitte.

Analüüsi käigus jõuti hinnangule, et eelnimetatud nn mitteformaalsete tõendite kasutamine kriminaalmenetluses on laialdaselt levinud ning kohtute poolt aktsepteeritud. Taolised tõendid leiavad reeglina kasutamist KrMS § 63 lg 1 alusel kui muud dokumendid. Olukorras, kus piiriüleste kuritegude toimepanemine on üha lihtsam ning üha suurem osakaal erinevat liiki kuritegude menetlemisel on elektroonilistel tõenditel, mis riigipiire ei tunne, peavad ka õiguskaitseorganid koguma tõendeid võimalikult tõhusalt ning ressursisäästlikult, vältides võimalusel aeganõudvaid formaalsusi abistamistaotluste kaudu tõendite kogumise näol neil juhtudel, kus tõend olemuslikult seda võimaldab. Raske on esitada ka põhjust, miks peaks teatud dokumentide väljanõudmisel eelistama

¹³ Prokuratuuriseaduse muudatused on kavas Riigikogu XIV koosseisu seaduseelnõus 134 SE.

abistamistaotlust, kuna see ei anna mingisugust täiendavat õiguslikku garantiid – ei ole erinevust selles, kas dokument esitatakse asukohariigi abistamistaotluse täitjale või Eesti menetlejale. Samaks jäävad nii KrMS §st 61 tulenevad tõendite hindamise kriteeriumid kui ka tõendi õiguspärasuse kontrolli vajadused ja võimalused.

Seega on praktikas asunud seisukohale, et KrMS ei sea piiranguid taoliste tõendite kasutamiseks. Ainsaks erinevuseks on see, et nn mitteformaalse suhtluse teel esitatud nõude korral puuduvad võimalused sunnimeetmete rakendamiseks ning taotlustele vastamine sõltub tõendi esitaja vabast tahtest. Mitteformaalse koostöö raames tõendi hankimisel saab tugineda KrMS § 32 lg-le 2, mille kohaselt on uurimisasutusel õigus nõuda kriminaalasja lahendamiseks vajaliku dokumendi esitamist.

Küll aga väärib õigusselguse eesmärgil kaalumist KrMSi täiendamine viisil, mis annab otsesõnu menetlejale õiguse taotleda ka välisriigis paiknevalt isikult tõendite edastamist, samuti, et ka välisriigi kriminaalmenetluses kogutud tõendite kasutamise eelduseks Eesti menetluses ei oleks formaalse abistamistaotluse esitamine.

9.8 Kriminaalmenetluste ülevõtmise ja üleandmise regulatsioon

Kriminaalmenetluse üleandmise regulatsiooni juures on KrMS § 474 järgi tingimuseks see, et Eestis peab kriminaalmenetlus toimuma kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes, seega peab olema tuvastatud kahtlustatav. Selline piirang tuleneb konventsiooni sõnastusest, mis samuti käsitleb menetluse üleandmist isiku suhtes. Samas arvestades, et üleandmine võib toimuda ka muudel õiguslikel alustel, nt välislepingute alusel, tuleks kaaluda, kas selline piirang seaduses on vajalik. Praktikas võib ilmned olukord, kus kahtlustatav ei ole küll tuvastatud, kuid on selge, et kõik vajalikud tõendid kahtlustatava tuvastamiseks asuvad välisriigi territooriumil ning välisriik oleks valmis menetlust üle võtma. Sellises olukorras on KrMS § 474 esimeses lauses esitatud piirang ebamõistlik ja seega võiks seadus võimaldada kriminaalmenetluste üleandmist ka teistes olukordades.

Kriminaalmenetluse üleandmise puhul tuleks samuti reguleerida see, millisesse staatusesse jääb kriminaalmenetlus Eestis. Kuna põhimõtteliselt on võimalik, et Eesti saab süüdistuse esitamise õiguse KrMS § 474 lg 5 kohaselt tagasi, siis ei ole võimalik kriminaalmenetlust lõpetada. Praktikas märgitakse üleantud kriminaalmenetlused infosüsteemis välisriigile üleantuteks, kuid otsest õiguslikku alust selliseks märkeks ei ole. Seega tuleks ette näha võimalus menetluse peatamiseks seni, kuni välisriigist on saanud teavitus kriminaalmenetluse lõpplahendi kohta. Samuti tuleks reguleerida, mis saab selliste menetluste raames esitatud tsiviilhagidest, kuna üldreeglina tsiviilhagisid koos kriminaalmenetlustega samal viisil üle ei võeta. Ilmselt on sellises olukorras kannatanu õiguste kaitse eesmärgil kõige mõistlikum tsiviilhagi tagastada, mis võimaldab kannatanul esitada hagi tsiviilkohtumenetluse raames.

Kriminaalmenetluste üleandmise ja ülevõtmisega seondub ka nõukogu 30. novembri 2009. a raamotsus 2009/948/JSK kohtualluvuskonfliktide vältimise ja lahendamise kohta kriminaalmenetluses. KrMS § 199 lg 1 p 8 näeb ette, et kriminaalmenetluste koondamise puhul teise riiki kriminaalmenetlus Eestis lõpetatakse. Teistes EL liikmesriikides ei ole kriminaalmenetluse lõpetamise lahendust kasutatud, vaid ette on nähtud kas võimalused kriminaalmenetluse peatamiseks kuni teises liikmesriigis lõpliku otsuse vastuvõtmiseni, ühise uurimisrühma loomiseks, asja ühiseks menetlemiseks või menetluse üleandmiseks.¹⁴ Seega tuleks ka kriminaalmenetluste koondamise puhul näha ette võimalus kriminaalmenetluse üleandmiseks teisele riigile. Praktiline erinevus kriminaalmenetluse üleandmise ja KrMS § 199 lg 1 p 8 vahel on näiteks see, et menetluse üleandmise puhul on võimalik süüdistuse esitamise õigus saada tagasi kui teine riik otsustab menetluse lõpetada, samas kui menetluse lõpetamine on lõplik otsus. Samuti on erinev regulatsioon seoses kriminaalmenetluse kuludega – kui menetluse lõpetamise puhul jäävad menetluskulud riigi kanda, siis kriminaalmenetluse üleandmise puhul tuleb kulude küsimus otsustada riigis, kuhu menetlus üle anti. Seega võib erisusest, kas kriminaalmenetlus

¹⁴ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule, milles käsitletakse 30. novembri 2009. aasta raamotsuse 2009/948/jsk (kohtualluvuskonfliktide vältimise ja lahendamise kohta kriminaalmenetluses) rakendamist liikmesriikide poolt, COM/2014/0313, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52014DC0313>.

lõpetatakse või antakse välisriigile üle, tuleneda riigile ka majanduslikud mõjud seoses menetluskulude hüvitamisega.

9.9. Andmevahetus kriminaalasjades kolmandate riikidega

Pärast EL andmekaitsereeglite muutumist on eelkõige vajalik üle vaadata kriminaalmenetluses toimuv andmevahetus kolmandate riikidega ja Interpoliga. Direktiivi EL 2016/680 artiklid 36-39 näevad ette tingimused, millal on kolmandale riigile võimalik edastada isikuandmeid rahvusvahelises kriminaalkoostöös. Nimetatud nõuded on Eesti õigusesse üle võetud isikuandmete kaitse seaduse §-des 46-49. Kriminaalmenetlusalases koostöös on kõige olulisem ilmselt IKS § 47 p-s 1 sätestatud alus, mille kohaselt isikuandmete edastamine on lubatud, kui asjakohased kaitsemeetmed tulenevad õiguslikult siduvast aktist. Samad põhimõtted kehtivad ka andmevahetuses Interpoliga. Arvestades Interpoli süsteemide ulatuslikku kasutamist Eesti kriminaalmenetluses, tuleb üle vaadata, kas seaduses on sätestatud piisavad reeglid ja tagatised selle kohta, kuidas isikuandmeid kolmandatele riikidele ja Interpolile edastatakse ning kuidas tehakse Interpoli päringuid.

Hetkel kehtiv KrMS § 436 lg 3 sätestab, et Eesti Vabariik võib rahvusvahelisest koostööst keelduda, kui EL väline riik ei taga piisavat andmekaitse taset. Seaduses on täpsustamata, mida tuleb andmekaitse taseme piisavuse puhul täpsemalt arvestada, seega on vaja hinnata, kas selline abstraktne põhimõte on piisav või tuleks hinnatavaid kriteeriume täpsemalt avada.

Sarnaselt on ka IKS § 47 p-s 1 sätestatud alus, mille kohaselt isikuandmete edastamine kriminaalkoostöö raames on lubatud, kui asjakohased kaitsemeetmed tulenevad õiguslikult siduvast aktist. Üldreeglina on konventsioonides ja välislepingutes andmekaitse küsimused reguleeritud, muuhulgas on tavapärane nõue, et edastatud andmeid saab kasutada ainult selle konkreetse menetluse raames ning eesmärgil, milleks neid küsiti. Seega sellistel juhtudel on vähemalt formaalselt IKS § 47 ps 1 sätestatud nõue täidetud. Seda, kas need välislepingutes ja konventsioonides esitatud nõuded vastavad EL andmekaitseõuetele, tuleb analüüsida eraldi ning see temaatika käesoleva VTK raamesse ei mahu.

Juhul kui koostöö ei toimu konventsiooni või välislepingu alusel, tulevad kõne alla IKS § 48 lg 1 p-des 4-5 sätestatud alused, mille kohaselt andmete edastamine on lubatud konkreetse süüteo tõkestamiseks, avastamiseks või menetlemiseks, sellisel juhul tuleb üksnes kaaluda, kas nimetatud süüteo avastamine või menetlemine on kaalukam huvi kui andmesubjekti õigused. VTKs kirjeldatu alusel tuleks hinnata, kas sellistest üldistest juhistest piisab või oleks vaja seaduses täpsemalt lahti kirjutada, kuidas hinnata, kas olemasolev välisleping reguleerib igal konkreetset juhul andmekaitse küsimusi piisavalt või kuidas kaaluda andmekaitse ning süüteo menetlemise huve. Tõenäoliselt tuleb asuda seisukohale, et nii konkreetsetele küsimustele seaduses vastuseid anda ei ole võimalik, kuna seisukoht igas konkreetsetes asjas sõltub mitmetest asjaoludest. Seega ei sisalda VTK ettepanekuid andmekaitse alase regulatsiooni muutmiseks KrMS-is.

10. Regulatiivsete võimaluste põhiseadusega ning Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega määratud raamid

Valdav osa käesolevas VTKs esitatud ettepanekutest tulenevad rahvusvahelise õiguse ja Euroopa Liidu õiguse poolt määratud põhimõtetest, mistõttu eraldi neid raame siin käsitletud ei ole. VTK aluseks olevates analüüsides on kõiki rahvusvahelist koostööd kriminaalmenetluses puudutavaid õigusakte käsitletud.

11. Kavandatavad muudatused ja nende mõjud

Väljatöötamiskavatsuses esitatud probleemid ja lahendusvariandid on kõik seotud rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostööga mis on spetsiifiline kriminaalmenetluse osa, millega kokku puutuvaid isikuid on võrreldes kriminaalmenetlusega üldse kokku puutuvate isikutega väga vähe.

Muudatused puudutavad eelkõige kriminaalasjade menetlejaid ning menetlusosalisi (KrMS § 16 lg 1 - menetlejad on kohus, prokuratuur ja uurimisasutus, KrMS § 16 lg 2 - menetlusosalised on kahtlustatav, süüdistatav ning nende kaitsjad, kannatanu, tsiviilkostja ja kolmas isik), keda rahvusvaheline koostöö kriminaalmenetluses otseselt puudutab. Samuti avaldavad muudatused mõju Justiitsministeeriumi rahvusvahelise koostöö eest vastutavatele ametnike tööle.

Kõikidele puudutatud sihtrühmadele oodatav mõju on õigusselgus rahvusvahelist koostööd puudutavate normide rakendamisel, sellest tulenevalt ka tõendite kogumisel rahvusvahelise koostöö võimaluste efektiivsema ärakasutamisega riigisisese kriminaalmenetluse tõhustamine. Oluline on ka mitmetes küsimustes Eesti õiguse kooskõlla viimine rahvusvaheliste kohustustega kriminaalmenetluse valdkonnas.

Kuna tegemist on spetsiifilise valdkonnaga, mis ühiskonda laiemalt ei mõjuta, ei ole käesolevas VTKs eristatud erinevate muudatusettepanekute eraldiseisvat mõju, kuna kõik ettepanekud on suunatud kas kehtiva regulatsiooni täpsustamisele või rahvusvahelisest õigusest Eestile tulenevate kohustuste paremale täitmisele. Muudatuste mõju avaldub seega eelkõige õiguskaitseasutuste töökorraldusele ning vähemal määral ka rahvusvahelise õigusabi raames kriminaalmenetlusele allutatud isikute õiguste paremale tagamisele.

Konkreetsete muudatuste mõju ei ole seega võimalik hinnata, kuna selgemast õigusraamistikust tulenevat tööajasaästu ning seda, mil määral vähendab õigusselgus õiguslikke vaidlusi ning tõhustab rahvusvahelist koostööd, ei saa sellisel kujul mõõta. Ülevaate muudatustest mõjutatud menetluste arvust annab alljärgnev tabel, milles on näidatud aastatel 2016-2018 Eestile esitatud õigusabitaotluste arv.

Eestile esitatud õigusabitaotlused 2016.-2018. a			
AASTA	2016	2017	2018
1. Sissetulevad ÕAT-d	455	414	194
2. Sissetulevad EIO-d	0	83	294
3. Väljaminevad ÕAT-d	271	179	58
4. Väljaminevad EIO-d	0	52	176
5. Sissetulevad EVM-d	32	38	45
6. Koostatud EVM-d	48	40	38
7. Sissetulevad väljaandmistaotlused	2	8	12
8. Koostatud väljaandmistaotlused	2	3	3
9. Vangistuste ülevõtmised	7	12	23
10. Järelevalve ülevõtmised	3	13	22
11. Konfiskeerimistunnistused Eestile	29	4	2
12. Arestimistaotlused Eestile	3	4	12
13. Eesti arestimistunnistused	8	5	1
14. Menetluste ülevõtmiste taotlused	12	18	25
15. Menetluste üleandmiste taotlused	18	24	17

12. Muudatuste koondmõju ettevõtete ja/või kodanike halduskoormusele

Muudatustel ei ole mõju ettevõtete ega kodanike halduskoormusele, kuna puudutavad rahvusvahelist ametkondadevahelist töökorraldust.

13. Muudatuste rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse eeldatavad kulud ja tulud

Muudatused ei mõjuta riigi ja kohaliku omavalitsuse kulusid ega tulusid.

14. Edasine mõjude analüüs

Mõjude eelanalüüsi kohaselt ei kaasne kavandatava muudatusega olulist mõju. VTKle laekunud tagasiside pinnalt koostatakse eelnõu koos seletuskirjaga, kus hinnatakse eelnõuga tehtavate muudatuste mõjusid põhjalikumalt.

VI. Kavandatav õiguslik regulatsioon ja selle väljatöötamise tegevuskava

15. Valitav lahendus	
15.1. Töötatakse välja uus tervikseadus	X
15.2. Muudatused tehakse senise seaduse struktuuris	X
15.3 Selgitus	Võimalikud on mõlemad lahendused ning see on üks VTK-s väljatoodud valikukoht.
16. Puudutatud ja muudetavad õigusaktid	
Kriminaalmenetluse seadustik. Karistusregistri seadus.	
17. Edasine kaasamise plaan – keda, millal ja kuidas kaasatakse	
Eelnõu koostamisel kaasatakse kriminaalmenetlusõiguse revisjoni II etapi komisjon, mille liikmeteks on Siseministeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti, Riigiprokuratuuri, Viru Maakohtu, Tallinna Ringkonnakohtu, Eesti Advokatuuri ja Riigikohtu esindaja. Väljatöötamiskavatsus (ja eelnõu) esitatakse kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, Eesti Advokatuurile, Riigiprokuratuurile, Õiguskantsleri Kantseleile, maakohtutele, ringkonnakohtutele, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale ning Registrate ja Infosüsteemide Keskusele.	
18. Põhjaliku mõjuanalüüsi toimumise aeg	
Põhjalikku mõjuanalüüsi ei koostata.	
19. Eeldatav kontseptsiooni (HÕNTE § 1 lg 3) valmimise ja kooskõlastamisele saatmise aeg (kui järgmise sammuna koostatakse eelnõu kontseptsioon)	Kontseptsiooni ei koostata.
20. Eeldatav eelnõu avaliku konsultatsiooni ja kooskõlastamise aeg	September 2020.
21. Õigusakti eeldatav jõustumise aeg	Juuni 2021.
22. Vastutavate ametnike nimed ja kontaktandmed	Mare Tannberg (mare.tannberg@just.ee) Markus Kärner (markus.karner@just.ee)